

Božidar Mrakovčić

MK 8, 33: ODBACIVANJE NAPASNIKA ILI POZIV NA NASLJEDOVANJE

Dr. Božidar Mrakovčić, Teologija u Rijeci

UDK: 22.08 : 226.3[235.2 : 232.36]

Izvorni znanstveni rad

Isusov prijekor Petru u Mk 8,33 Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ različito se prevodilo i tumačilo kako nekada tako i danas. Ipak tendencija je suvremenih prijevoda i autora da Isusove riječi Petru sve rjeđe shvaćaju kao puko odbacivanje napasnika, a sve češće kao vraćanje Petra na mjesto učenika koje je, prekoravajući Isusa, napustio. Jedan dio egzegeta vidi u Isusovu prijekoru Petru zapravo obnovljeni poziv na nasljedovanje. Članak donosi argumente u korist ovomu mišljenju, oslanjajući se prije svega na bliži kontekst i na semantičku analizu izraza Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ. U skladu s time predlaže se i prijevod «Odlazi iza mene, sotono!».

Ključne riječi: Petar, nasljedovanje, učenništvo, Evanđelje po Marku, poziv, napasnik, sotona, prijevod.

* * *

Čitajući 8. poglavlje Markova evanđelja nailazimo na perikopu Mk 8,31-33 u kojoj Isus po prvi put naviješta muku, smrt i uskrsnuće svojim učenicima kojima ide u susret putujući prema Jeruzalemu. Na Isusov govor, koji evanđelist kvalificira otvorenim, Petar reagira također vrlo izravno i smjelo. Uzima Isusa u stranu i, kako čitamo u prijevodu Duda - Fućak, «poče odvrćati» Isusa od takvoga puta. Otvorenost u govoru dostiže svoj vrhunac u Isusovu odgovoru Petru koji u gore navedenom prijevodu glasi: «A on se okrenu, pogleda svoje učenike, pa zaprijeti Petru: ‘Nosi se od mene, sotono, jer ti nije na pameti što je Božje, nego što je ljudsko!’» (Mk 8,33). Oštrina Isusove zapovijedi «nosi se od mene», te naslov «sotono» izazivaju kod čitatelja ne samo nelagodu već i zbunjenost. Kako je moguće da Isus koji je došao zvati grješnike (usp. Mk 2,17) tjera od sebe svog učenika Petra, čak ako je i pogriješio? Kako to da desetak redaka

kasnije Isus uzima sa sobom na goru visoku tog istog Petra, zajedno s Jakovom i Ivanom, i preobražava se pred njima (usp. Mk 9,2)? Zar se Petar nije dao otjerati ili se u međuvremenu vratio?¹

1. Status quaestionis

Kako bi se odredilo status quaestionis ovog problema, potrebno je uzeti u obzir različite prijevode, kako one na hrvatskom jeziku tako i one na svjetskim jezicima, i različite interpretacije komentatora.

1.1. Različiti prijevodi

1.1.1. Hrvatski prijevodi

- «Idi od mene, sotono!» - Horanjski (1881.), Stadler (1912.), Zagoda (1938.), Šarić (2006.);²
- «Idi mi s očiju, sotono...» - Rupčić (1967.), Raspudić (1987.);³
- «Nosi se od mene, sotono...» - Duda-Fučak (1973.);⁴
- «Odlazi od mene sotono...» - Ladan (1990.);⁵
- «Vuci se! Iza mene, Sotono» - Dretar (1998.).⁶

Navedeni hrvatski prijevodi navode čitatelja na pomisao da Isus Petra u Mk 8,33 tjera od sebe. Jedino prema Dretaru Isus u Mk 8,33 Petra ne tjera od sebe već iza sebe.

1 Slična si pitanja postavlja i Lujčić naglašavajući da hrvatski prijevod, prema kojem Isus u Mk 8,33 tjera Petra od sebe, isključuje svaku mogućnost da Petar i dalje bude Isusov učenik. Usp. B. LUJČIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta za prijevod i razumijevanje Svetoga pisma na primjeru Mk 8,33», u: *Bogoslovska smotra*, 1-4 (1994.), str. 108.

2 V. HORANJSKI, *Sveto pismo. Novi zavjet*, Budimpešta, 1881.; J. STADLER, *Sveto Evanđelje G. N. Isusa Krista i Djela Apostolska*, Sarajevo, 1912.; F. ZAGODA, *Sveto pismo Novoga zavjeta*, Zagreb, 1938.; I. E. ŠARIĆ, *Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta*, 1. popravljeno izdanje, Zagreb, 2006.

3 L.J. RUPČIĆ, *Sveto pismo. Novi zavjet*, Sarajevo, 1967.; G. RASPUDIĆ, *Novi zavjet*, Mostar, 1987.

4 B. DUDA, J. FUČAK, *Novi zavjet*, Zagreb, 1973.

5 T. LADAN, *Evanđelje po Marku*, Mostar, 1990.

6 T. DRETAR, *Biblija. Ekumenski prijevod Tomislava Dretara*, Bruxelles, 1998. Ovo nije prijevod s izvornika nego na temelju francuskog *Ekumenskog prijevoda Biblije* (TOB).

1.1.2. Prijevodi na svjetskim jezicima

Pogledajmo kako grčku rečenicu Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ prevode suvremene Biblije na nekim velikim svjetskim jezicima.

a) talijanski prijevodi:

- «Lungi da me, satana!» - CEI (1971.);
- «Vattene lontano da me, satana...» - IEP (1987.), LND (1991.);
- «Vattene via da me, Satana...» - NRV (1994.);
- «Va' dietro a me, satana!» - CEI (1997.).⁷

Prevladavaju prijevodi sukladni većini hrvatskih verzija prema kojima Isus u Mk 8,33 tjera Petra od sebe. Međutim u najnovijem službenom tekstu Talijanske biblijske konferencije od 1997. (CEI), za sada je preveden samo NZ, Isus ne goni Petra od sebe već ga šalje iza sebe: «Idi iza mene, sotono!».

b) njemački prijevodi:

- «Weg mit dir, Satan, geh mir aus den Augen!» - EIN (1980.);
- «Geh weg von mir, Satan!» - LUT (1984.);
- «Geh weg hinter mich, Satan...» - ELB (1993.).⁸

U njemačkim verzijama Biblije stariji prijevodi pretpostavljaju da Isus u Mk 8,33 goni Petra od sebe, noviji prijevod da ga tjera, ali ne od sebe već iza sebe: «Odlazi iza mene, sotono...».

c) francuski prijevodi:

- «Passe derriere moi, Satan...» FBJ (1986.);
- «Retire-toi! Derriere moi, Satan...» TOB (1988.);
- « Va-t'en loin de moi, Satan...» BFC (1997.).⁹

Prema Jeruzalemskoj Bibliji (FBJ) Isus u Mk 8,33 šalje Petra iza sebe. U Ekumenskom prijevodu Biblije (TOB) Isus goni Petra,

⁷ CEI = *Conferenza Episcopale Italiana*; IEP = *Nuovissima Versione della Bibbia*; LND = *La Nuova Diodati*; NRV = *La Nuova Riveduta*.

⁸ EIN = *Einheitsübersetzung*; LUT = *Revidierte Lutherbibel*; ELB = *Revidierte Elberfelder*.

⁹ FBJ = *Bible de Jérusalem*; TOB = *Traduction Oecuménique de la Bible*; BFC = *Bible en Français Courant*

ali ne od sebe već iza sebe. Noviji, ali u odnosu na dva prethodna ne toliko poznat prijevod, koji nastoji biblijski govor učiniti što bližim svakodnevnom modernom govoru, sukladan je naprotiv hrvatskim prijevodima.

d) španjolski prijevodi:

- «*Quítate de delante de mí, Satanás!*» - LBA (1986.), RVA (1989.), R95 (1995.).¹⁰

Svi prijevodi na španjolskom odgovaraju hrvatskom prijevodu «*Nosi mi se s očiju, sotonó!*».

e) engleski prijevodi:

- «*Get behind me, Satan...*» NAB (1970.), NKJ (1982.), NIV (1984.), NRS (1989.), NJB (1990.); NAU (1995.), RWB (1995.).¹¹

Sve engleske verzije Biblije prevode Isusove riječi kao «*Idi iza mene, sotonó*».

Analiza modernih verzija pokazuje koliko je problematičan prijevod zapovijedi koju Isus u Mk 8,33 upravlja Petru. U biti postoje dva različita prijevoda: «*Odlazi od mene, sotonó!*», «*Odlazi iza mene, sotonó!*» ili «*Idi iza mene, sotonó!*» Prema prvome prijevodu Isus goni Petra od sebe, a prema drugome ga tjera ili šalje iza sebe. Noviji njemački i talijanski, najpoznatiji francuski i gotovo svi engleski prijevodi ukazuju na tendenciju odustajanja od konotacije da Isus tjera Petra od sebe. Ako ga i goni, ne goni ga od sebe već iza sebe.

1.2. Različite interpretacije

Isusov prijekor Petru Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ ne samo da se različito prevodi već, sukladno tome, različito i tumači. Nekolicina

¹⁰ LBA = La Biblia de Las Americas; RVA = Reina Valera Actualizada; R95 = Reina Valera Aggionata.

¹¹ NAB = *New American Bible*; NKJ = *New King James Version*; NIV = *New International Version*; NRS = *New Revised Standard Version*; NJB = *New Jerusalem Bible*; NAU = *New American Standard Bible with Codes*; RWB = *Revised Webster Update*.

autora koji podupiru prijevod «Odlazi od mene, sotono!» smatraju da se Isusova zapovijed Petru poklapa u smislu s riječima kojima je Isus u Mt 4,10 otjerao od sebe napasnika: Ὑπαγε, Σατανᾶ· - «Odlazi, Sotono!». Pokušavajući spriječiti Isusa u vršenju volje Božje, Petar u Mk 8,32b djeluje kao njegov napasnik (usp. Mk 1,13) i zato ga Isus tjera od sebe kao što je u Mt 4,10 otjerao Sotonu. Prema ovim autorima imperativ Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ predstavlja čistu suprotnost zapovijedi kojom je Petar, zajedno s Andrijom, u Mk 1,17 bio pozvan za učenika: Δεῦτε ὀπίσω μου – «Hajdete za mnom...».¹²

Većina autora ipak preferira prijevod «Odlazi iza mene, sotono!», ili «Idi iza mene, sotono!», međutim s različitim interpretacijama. Prema jednima, Isus Petru, šaljući ga iza sebe, naređuje da ga prestane napastovati i sprječavati u njegovu hodu. Izraz «sotono» je, prema tim autorima, toliko jak da ne dopušta drugačije tumačenje.¹³

Drugi, naprotiv, smatraju da sintagma ὀπίσω μου – «iza mene» u kontekstu Markova evanđelja nužno označava mjesto učenika (usp. Mk 1,15: «Hajdete za mnom» – Δεῦτε ὀπίσω μου). Dakle Isus u Mk 8,33 zapovijeda Petru neka prestane s napastovanjem i u isto vrijeme mu naređuje neka se vrati na svoje mjesto koje mu kao učeniku pripada, tj. iza Isusa.¹⁴

12 Usp. P. PIKAZA, *Vangelo di Marco*, Roma, 1996., str. 228. Slično T. V. SMITH, *Petrine Controversies in Early Christianity. Attitudes towards Peter in Christian Writings of the First Two Centuries*, WUNT 2.15, Tübingen, 1985., str. 167. Prema F. BELO, *A materialist reading of the Gospel of Mark*, Maryknoll, 1981., str. 158, Isus ovom zapovijedi kaže Petru: «Stop being my disciple». Slično P. LAMARCHE, *Évangile de Marc*, ÉBNS 33, Paris, 1996., str. 210; M. A. TOLBERT, *Sowing the Gospel: Mark's World in Literary-Historical Perspective*, Minneapolis, 1989., str. 202, bilj. 44; J. R. EDWARDS, *The Gospel according to Mark*, PNTC, Grand Rapids, 2002., str. 255.

13 S. R. GARRETT, *The Temptations of Jesus in Mark's Gospel*, Grand Rapids – Cambridge, 1998., str. 77, parafrazira Isusovu zapovijed Petru riječima «stop blocking my path». Slično J. A. BROOKS, *Mark*, NAC 23, Nashville, 1991., str. 136; C. A. EVANS, *Mark 8:27-16:20*, WBC 34B, Dallas, 2001., str. 19; J. R. DONAHUE - D. J. HARRINGTON, *The Gospel of Mark*, Sacra Pagina 2, Collegeville, 2002., str. 262; B. A. E. OSBORNE, «Peter: Stumbling-Block and Satan», u: *Novum Testamentum* 15 (1973.), str. 189; T. WIARDA, *Peter in the Gospels: Pattern, Personality and Relationship*, WUNT 2/127, Tübingen, 2000., str. 76-77.

14 Prema R. H. GUNDRY, *Mark. A Commentary on His Apology for the Cross*, Grand Rapids, 1993., str. 433. Petar u trenutku dok prekora Isusa ne ide za njim kao njegov učenik već ispred njega ili, u najmanju ruku, pored njega. Usp. također B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 115: «Petar se upravo stavio na učiteljevo, a Isusa je gurnuo na učeničko mjesto». Slično F. CAMACHO ACOSTA, «Jesús pone a Pedro en su sitio (Mc 8,33 // Mt 16,23)», u: *Communio* 34 (2001.), str. 181-200; B. M. F. VAN IERSEL, *Marco. La lettura e la risposta. Un commento*, CB, Brescia, 2000., str. 262; M. J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Marc*, EB, Paris, 1929^a, str. 219; W. ECKEY, *Das Markusevangelium. Orientierung am Weg Jesu. Ein Kommentar*, Neukirchen - Vluyn, 1998., str. 228; S. LÉGASSE, *L'Évangile de Marc*, LD Commentaires 5, Paris, 1997., II.

Mnogi autori idu korak dalje i kvalificiraju Isusovu zapovijed Petru Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ kao poziv na nasljedovanje. Najizrazniji je K. Stock koji kaže: «Njegova zapovijed je kao drugi poziv koji se događa u novoj situaciji, nakon što je Isus otvoreno protumačio da njegov hod vodi prema uskrsnuću po muci i smrti».¹⁵

Sva ova tumačenja mogu se svesti na dvije struje: jedna koja vidi Petra kao napasnika kojega Isus riječima Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ odbacuje ili barem zaustavlja u njegovom napastovanju i druga prema kojoj Isus u 8,33 vraća Petra iza sebe, tj. na mjesto koje mu kao učeniku pripada i na taj ga način poziva da se vrati nasljedovanju koje je prekinuo uzimajući svoga učitelja u stranu i prekoravajući ga. Koja je od ovih dviju opcija prihvatljivija? Da bismo to ustanovili, potrebno je napraviti semantičku analizu rečenice Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ i uzeti u obzir uži i širi kontekst u kojem se nalazi. Analizirat ćemo najprije neposredni kontekst, preciznije navještaj muke, smrti i uskrsnuća te Petrovu reakciju na nj koja je navela Isusa da uputi Petru problematičnu zapovijed.

2. Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ u kontekstu Mk 8,31-33

2.1. Navještaj muke, smrti i uskrsnuća (Mk 8,31-32a)

Kratak narativan uvod «I poče ih poučavati» koji prethodi samom navještaju muke, smrti i uskrsnuća kaže troje:

a) Isus u Mk 8,31 govori po prvi put izravno o svojoj sudbini.

svezak, str. 507; R. PESCH, *Il Vangelo di Marco*, CTNT II/1-2, Brescia, 1980., II. svezak, str. 92.
 15 K. STOCK, *Commento contestuale al secondo Vangelo*, Bibbia e preghiera 47, Roma, 2003., str. 159. Slično tumačenje nalazimo kod brojnih drugih autora: P. S. PUDUSSERY, *Discipleship. A Call to Suffering and Glory. An Exegetico-Theological Study of Mk 8, 27-9,1; 13,9-13 and 13,24-27*, Roma, 1987., str. 84; F. J. MOLONEY, *The Gospel of Mark: A Commentary*, Peabody, 2002., str. 174; B. III. WITHERINGTON, *The Gospel of Mark. A Socio-Rhetorical Commentary*, Grand Rapids, 2001., str. 243; J. GNILKA, *Pietro e Roma, Introduzione allo studio della Bibbia*, Supplementi 12, Roma, 2003., str. 59; ISTI, *Marco*, CSB, Assisi, 1998³, str. 449; J. ERNST, *Il Vangelo secondo Marco*, NTC, Brescia, 1991., II. svezak, str. 385; I. DE LA POTTERIE, «La confessione messianica di Pietro in Marco 8,27-33», u: A. BEA, ur., *San Pietro - Atti della XIX Settimana Biblica*, Brescia, 1967., str. 76; K. KERTELGE, *Markusevangelium*, NEBNT 2, Würzburg, 1994., str. 86; H. KLEIN, «Das Bekenntnis des Petrus und die Anfänge des Christusglaubens im Urchristentum», u: *Evangelische Theologie* 47 (1987.), str. 191; J. P. HEIL, *The Gospel of Mark as a Model for Action. A Reader-Response Commentary*, New York, 1992., str. 181.

Ovo je prvi navještaj Isusove muke, smrti i uskrsnuća i kao takav za učenike predstavlja potpunu novost. Tijekom putovanja prema Jeruzalemu (8,27-10,52) Isus će još dvaput ponoviti isti navještaj (usp. 9,31; 10,33-34). Razlog tome bit će nesposobnost učenika da razumiju i prihvate Isusov navještaj.

- b) Navještaj je kvalificiran kao pouka. Od 17 puta koliko se glagol διδάσκειν - poučavati pojavljuje u Evanđelju po Marku Isus mu je subjekt 15 puta. On je Učitelj *par excellence*.¹⁶ Za razliku od pismoznanaca koji su nastojali interpretirati riječ Božju, Isusov nauk predstavlja riječ Božju (usp. Mk 1,21-22). Njegov autoritet proizlazi iz činjenice da on poznaje Božju volju još izravnije nego starozavjetni proroci.¹⁷
- c) Ovaj prvi navještaj, kao i ona dva koji će uslijediti, rezervirani su isključivo za učenike. Samo dvaput kod Mk Isusovo poučavanje nije javno već u uskom krugu učenika. Oba je puta tema ista: navještaj muke, smrti i uskrsnuća (8,31 i 9,31).¹⁸

Nakon narativnog uvoda slijedi sadržaj navještaja: «Sin Čovječji treba da mnogo pretrpi, da ga starješine, glavari svećenički i pismoznanci odbace, da bude ubijen i nakon tri dana da ustane» (8,31).

Bezlični glagol «treba» (δεῖ) kvalificira čitav navještaj kao Božju volju, Božji plan (usp. Mk 9,11; 13,7,10,14).¹⁹ Isusov navještaj u Mk 8,31 sastoji se od četiri infinitiva: trpjeti (παθεῖν), biti odbačen (ἀποδοκιμασθῆναι), biti ubijen (ἀποκταῖνθῆναι) i ustati (ἀναστῆναι). Dva središnja infinitiva u pasivu konkretiziraju patnju koju će Isus morati podnijeti od ljudi. Aktivno stanje infinitiva «usta-

16 H. F. WEIS, «διδάσκω», u: H. BALZ - G. SCHNEIDER, ur., *Exegetical Dictionary of the New Testament*, Edinburgh, 1990., svezak I., str. 318, naglašava da naučavanje kod Mk predstavlja «a typical activity of Jesus».

17 Usp. W. FOERSTER, «ἔξεστιν, κτλ», u: G. KITTEL - G. FRIEDRICH, ur., *Theological Dictionary of the New Testament*, Grand Rapids, 1995., svezak II., str. 569.

18 Valja primijetiti da kad god Isus kod Mk govori izričito o svojoj nadolazećoj muci, smrti i uskrsnuću, sugovornici su uvijek isključivo učenici ili apostoli. Usp. Mk 9,9.12; 10,33.45; 14,21.27.41.

19 Tödt tumači Mk 8,31 u svjetlu Mk 9,11-12 i zaključuje da nužnost koju bezlični glagol δεῖ izražava u Mk 8,31 proizlazi iz Pisma. Naime neizbježnost Isusove muke koju u Mk 8,31b izražava glagol δεῖ u 9,12b potvrđuje eksplicitno pozivanje na Pismo. Na sličan se način i nužnost (treba - δεῖ) Ilijina dolaska implicitno temelji na Mal 3,23. Usp. H. E. TÖDT, *The Son of Man in the Synoptic Tradition*, Philadelphia, 1965., str. 167-168.

ti» naglašava promjenu koju će Isus iskusiti u uskrsnuću. Naglasak je na biti odbačen, jer je preciziran subjekt: starješine, glavari svećenički i pismoznanci, tj. kompletan sinedrij.²⁰ Glagol ἀποδοκιμάζω znači odbaciti u smislu škartirati kao nepotrebno nakon što se ispitalo kvalitetu nečega.²¹ Sinedrij koji predstavlja vrhovnu vlast židovskog naroda škartirat će i odbaciti Isusa kao što to čine graditelji s nekorisnim kamenom. Ali Bog će ga uskrsnućem potvrditi zaglavanim kamenom (usp. Mk 12,10).²² Bezlični glagol δεῖ modificira sva ova četiri infinitiva. Dakle i ono što Isus mora pretrpjeti od svoga naroda i pogana i uskrsnuće koje će biti Božje djelo, sve je to dio Božjeg plana s Isusom.

Novost navještaja ne sastoji se samo u njegovu sadržaju već i u činjenici da Isus ovdje po prvi put povezuje naslov Sin Čovječji sa svojom mukom, smrću i uskrsnućem. Radi se o naslovu koji upotrebljava Isus govoreći isključivo o sebi samome. Do sada je Isus dva puta upotrijebio ovaj naslov, oba puta u vezi sa svojim božanskim autoritetom: «Ali da znate: vlastan je Sin Čovječji na zemlji otpuštati grijeh!» (Mk 2,10); «Tako, Sin Čovječji gospodar je subote.» Sudbina Sina Čovječjega koju Isus u 8,31 naviješta u kontrastu je s njegovom dosadašnjom vlašću i autoritetom. Onaj koji je do sada tako uspješno pobjeđivao svoje neprijatelje, počinje govoriti o vlastitom porazu.

Markov komentar «Otvoreno im to govoraše» (9,32a) ukazuje da Isus nimalo ne ublažuje svoju sudbinu. Niti što skriva niti što ispušta, već želi svoje učenike suočiti s golom istinom.

20 Precizno navođenje svih triju skupina koje zajedno tvore sinedrij, vrhovni židovski autoritet u Isusovo vrijeme, daje odbacivanju Isusa od strane Židova karakter legitimnosti i potpunosti. Premda sinedrij nije imao pravo nikoga pogubiti, činjenica da su kao subjekt u navještaju navedeni samo starješine, svećenički glavari i pismoznanci, ukazuje da su u biti oni ponajviše odgovorni za njegovu smrt.

21 Usp. W. GRUNDMANN, «δοκιμος, κτλ», u: G. KITTEL - G. FRIEDRICH, ur., *Theological Dictionary of the New Testament*, Grand Rapids, 1995., svezak II., str. 255-256.

22 Parabolu o vinogradarima ubojicama (Mk 12,1-12) Isus upućuje svećeničkim glavarima, pismoznancima i starješinama (usp. Mk 11,27), tj. istima koje spominje u Mk 8,31 kao najodgovornije za njegovu smrt.

2.2. Petrova reakcija

«Petar ga uze u stranu i poče odvrćati» (8,32b). Petrova je reakcija opisana dvama glagolima čiji je subjekt Petar, a objekt Isus: προσλαμβάνω i ἐπιτιμάω - u prijevodu Duda-Fučak: «uzeti na stranu» i «odvrćati». Glagol προσλαμβάνω nalazimo kod Mk samo ovdje. Dakle da bismo uočili njegovo značenje, moramo posegnuti za širim biblijskim kontekstom, točnije za Dj 18,24-26:²³

«Uto neki Židov imenom Apolon, rodom Aleksandrijac, čovjek rječit i upućen u Pisma, stiže u Efez. On bijaše upućen u Put Gospodnji pa je vatrene duše govorio i naučavao pomno o Isusu, premda je znao samo za Ivanovo krštenje. Poče on tako smjelo govoriti u sinagogi. Čuše ga Priscila i Akvila, uzeše ga k sebi i pomnije mu izložiše Put Božji».

Priscila i Akvila uvidjeli su da je Apolonovo propovijedanje nepotpuno i zato ga uzimaju k sebi u stranu da bi ga nasamo poučili i ispravili. Nešto slično čini i Petar s Isusom. Smatra Isusov navještaj neprihvatljivim i pogrješnim i zato ga uzima u stranu kako bi ga korigirao. Priscila i Akvila, prokušani suradnici sv. Pavla u naviještanju evanđelja, imali su pravo takvo što učiniti s mladim i neiskusnim obraćenikom Apolonom. Kod Petra je situacija obrnuta. On, koji je učenik, uzima si za pravo poučavati i korigirata svoga učitelja, smatrajući da poznaje Božju volju bolje od njega. Premda Isus govori o svojoj sudbini jasno, otvoreno i uporno, Petar Isusov navještaj smatra pogrješnim. Ovakvim ponašanjem Petar napušta poziciju učenika²⁴ i preuzima Isusovo mjesto, tj. ulogu učitelja.²⁵

Glagol ἐπιτιμάω znači *prekoriti, izgrditi, zaprijetiti*, tj. izraziti snažno neslaganje s nečim.²⁶ Kod Mk nalazimo ga 9 puta. Od toga je 6 puta subjekt Isus. Glagol ἐπιτιμάω Mk uglavnom koristi kada

23 Sličnu interpretaciju Petrove reakcije u svjetlu Dj 18,26 nalazimo u R. T. FRANCE, *The Gospel of Mark. A Commentary on the Greek Text*, NIGTC, Grand Rapids, 2002., str. 338.

24 Prema R. H. GUNDRY, *Mark*, str. 432, Petar uzimajući Isusa na stranu za trenutak «prestaje biti Isusov učenik». Autor spominje više mjesta gdje se navodi kako je karakteristično za učenika da nasljeđuje učitelja (usp. Mk 1,17-18.20; 2,14; 6,1. 31; 8,34; 10,21.28.32.52).

25 Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 115.

26 Usp. F. W. DANKER, ur., *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago, 32000., str. 384-385. Prijevod Duda-Fučak «odvrćati» nije baš najsretniji, jer ublažuje snagu grčkog izraza.

Isus ušutkava nečiste duhove (1,25; 3,12) ili ih izgoni (1,25; 9,25), te kada utišava oluju (4,39). Radi se o situacijama opasnim po život. Petar smatra da Isusov navještaj predstavlja opasnost za uspjeh Isusova poslanja. Zato želi izbiti Isusu iz glave ideju o muci, smrti i uskrsnuću kao Božjoj volji onom istom odlučnošću kojom Isus istjeruje zloduhe.²⁷ O Petrovoj samouvjerenosti govori i izraz «započe ga prekoravati». Petar je namjeravao odvrćati Isusa sve dok se ovaj ne predomisli.²⁸

Petar dakle pretendira da je iznad svoga učitelja ne samo time što ga uzima na stranu već osobito time što ga prekorava. Za razliku od Mt 16,22 gdje se navode Petrove riječi Isusu, Marku nije važno što je Petar rekao Isusu već sama činjenica da se učenik usudio grditi svoga učitelja. Na taj je način Petar napustio mjesto učenika i preuzeo ulogu učitelja.²⁹

Zašto je Petar tako preuzetno i gotovo nasilno reagirao u odnosu na Isusa? Odgovor smo na ovo pitanje djelomično već dali. Petar smatra da se Isus uputio pogrješnim putem koji je poguban za uspjeh njegova poslanja. Ako uzmemo u obzir analizu navještaja, onda možemo reći kako je Petru nemoguće prihvatiti iznenadnu novost da je Božja volja za Isusa muka i smrt i uskrsnuće.³⁰ Muka i smrt su za Petra nešto neprihvatljivo, a uskrsnuće, kako će pokazati razgovor nakon preobraženja (Mk 9,10), nešto neshvatljivo. Uzmemo li u obzir da je Petar u prethodnoj perikopi, na temelju svoga iskustva s Isusom, u njemu prepoznao i ispovjedio Krista (8,29), tj. posljednjeg i konačnog Božjeg poslanika koji treba donijeti život narodu, onda je njegova zbunjenost još očitija. Kako može biti Božja volja da Krist bude odbačen i ubijen? Kako može dati život netko tko svoj vlastiti

27 Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 110.

28 Osim Isusa i Petra, kod Mk subjekt glagola ἐπιτιμάω jedanput su učenici, a jedanput mnoštvo. Učenici grde ljude koji donose Isusu djecu (10,13). Mnoštvo grdi slijepca Bartimeja koji zazi-va Isusa (10,48). I učenici i mnoštvo misle da čine Isusu uslugu, da ga brane od onih koji mu dosadaju. Slično tome i Petar, živo zainteresiran za uspjeh Isusove misije, želi zaštititi Isusa od njega samoga. U sva tri slučaja Isus ukazuje na to da su u krivu, jer prelaze granicu vlastite kompetencije. Nisu sposobni uvidjeti što je dobro, a što loše za Isusa. Zato nemaju pravo prekoravati i grditi. Jedino Isus, koji poznaje Božju volju, ima to pravo.

29 Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 111. Autor naglašava da Petar prekoravajući Isusa prestaje ga nasljedovati. Prekoravanje (ἐπιτιμάω) spada isključivo na Isusa, a nasljedovanje (ἀκολουθέω) na učenike.

30 C. A. EVANS, *Mark 8:27-16:20*, str. 18-19, smatra da grubost reakcije najbolje očituje koliko je Petra iznenadio Isusov navještaj muke, smrti i uskrsnuća.

život izgubi? Kako je moguće da Isusa odbace vođe izraelskog naroda čiji je zadatak bio prepoznati Krista kada dođe, a ne škartirati ga? Petar, siguran u sebe, misli da je Isus pogriješio, da je izgubio orijentaciju, da je zakazao kao učitelj. U želji da pomogne,³¹ Petar za trenutak napušta mjesto učenika i preuzima ulogu učitelja, tj. onoga koji zna i određuje put kojim treba ići. Umjesto da se da poučiti i voditi, Petar želi poučiti i voditi Isusa. Umjesto da korigira sebe, Petar želi promijeniti Isusa.

2.3. Isusova reakcija

2.3.1. Narativni uvod

Narativni uvod što prethodi riječima kojima Isus uzvraća Petru donosi tri informacije: Isus se okreće, gleda na trenutak svoje učenike i zatim prekora Petra. Činjenica da se Isus mora okrenuti kako bi vidio svoje učenike govori da se Petar ne nalazi tamo gdje bi kao učenik trebao biti, iza Isusa s ostalim uenicima, već stoji uz Isusa ili čak ispred njega da bi ga spriječio u njegovu naumu. Dakle Petar je ne samo svojim odnosom prema Isusu već i fizički napustio svoje učeničko mjesto.³²

Glagol *vidjeti* (ὁράω) u Markovu evanđelju kad se odnosi na Isusa označava njegovu sposobnost da vidi što je u ljudskom srcu. Nakon što vidi, Isus uvijek djeluje. Zanimljivo je da ovdje Isus gleda učenike, a prekora Petra. Isusov postupak postaje jasan kada nakon drugog i trećeg navještaja muke, smrti i uskrsnuća učenici u globalu pokažu nerazumijevanje slično Petrovu. Nakon drugog navještaja učenici ne razumiju Isusove riječi. Umjesto da ga pitaju, počinju se prepirati tko je od njih najveći (usp. Mk 9,31-34). Nakon trećeg navještaja Jakov i Ivan tražit će prva mjesta uz Isusa u njegovu kraljevstvu (Mk 10,32-40). Dakle Isus gleda učenike, jer zna

31 T. WIARDA, *Peter*, str. 36-38 i 73-75, smatra da je perikopa Mk 8,31-33 slična onoj u Mk 1,35-38 gdje Petar želi da se Isus vrati u Kafarnaum, jer misli da je to u korist njegova poslanja. U oba slučaja Petar želi dobro Isusu, ali razmišlja ljudski, zbog čega ga Isus mora ispraviti. Autor smatra da obje perikope slijede isti model koji on definira kao «positive intention-reversed expectation pattern». Petar u oba slučaja reagira u dobroj vjeri, ali paternalistički u odnosu na Isusa, čime izlazi iz okvira vlastite kompetencije i griješi.

32 Usp. R. H. GUNDRY, *Mark*, str. 432.

da oni misle isto ono što je Petar rekao. Ono što se Isus sprema reći Petru indirektno se odnosi i na njih.³³

Uključujući učenike, Isus prekida privatni razgovor koji mu je Petar nametnuo uzevši ga u stranu. Petar je to učinio vjerojatno da ne sramoti Isusa pred ostalim učenicima. Isus međutim nema što skrivati i govori Petru otvoreno kao što je to radio kad je naviještao svoju sudbinu. Zanimljivo je ovdje napomenuti da u Evanđelju po Marku Isus nije nikada u društvu jednog već je uvijek okružen skupinom učenika. Prvi pozvani bili su dvojica - Šimun i Andrija (1,16-18), a odmah nakon toga Jakov i Ivan (1,19-20). Na ovaj način Mk insistira na činjenici da se Isusa ne nasljeduje privatno već uvijek u zajednici. Odijelivši se od ostalih učenika, Petar je u Mk 8,33 prekršio ovo osnovno pravilo nasljedovanja. Petar će to još jedanput učiniti slijedeći Isusa u kuću velikog svećenika. I taj će pokušaj loše završiti. Petar će tri puta zatajiti Isusa (usp. Mk 14,54-72).

Treća je informacija koju donosi narativni uvod glagol ἐπιτιμάω koji kvalificira Isusove riječi kao prijekor. Istim glagolom ἐπιτιμάω – *prekoriti, izgrditi* evanđelist je opisao kako reakciju Petra na Isusov navještaj tako i Isusov odgovor Petru. Razlika je ipak u tome što Petrovo prekoravanje Isusa ima trajan vid (glagol započeti + infinitiv prezenta ἐπιτιμάειν), a Isusovo trenutno (aorist ἐπετίμησεν). Petar je mislio da će dugim prekoravanjem uspjeti preokrenuti Isusove namjere. Isusov je autoritet,³⁴ naprotiv, toliko velik da mu je dovoljno jedanput reći kako bi postigao željeni učinak. Prekorivši Petra, Isus zaustavlja njegovo prekoravanje i tako pokazuje da prekoravati spada na učitelja, a ne na učenika. Isus tako vraća na mjesto ono što je Petar izokrenuo. Uključivši učenike vraća razgovoru javnost, pri-

33 S. LÉGASSE, *L'Évangile de Marc*, svezak II., str. 506-507, interpretira Isusovo okretanje učenicima na sljedeći način: «Potrebno je da učenici shvate razlog osude koja slijedi i da iz toga izvuku pouku za sebe». Slično Isusovu gestu tumače F. CAMACHO ACOSTA, «Jesús», str. 192; J. GNILKA, *Marco*, str. 449; M. J. LAGRANGE, *Évangile selon Saint Marc*, str. 218; R. PESCH, *Il vangelo di Marco*, svezak II., str. 92. Gundry, naprotiv, smatra da se Isus okreće učenicima ne kako bi ih uključio u prijekor nego isključivo kako bi im pokazao da se Petar od njih odijelio.

34 E. STAUFFER, «ἐπιτιμάω, ἐπιτιμία», u: *Theological Dictionary of the New Testament*, G. KITTEL - G. FRIEDRICH, ur., Grand Rapids, 1995., II. svezak, str. 625, naglašava da je prekoravanje (ἐπιτιμάειν) «pravo gospodara». U skladu s time Bog je u prvom redu onaj koji ima pravo prekoravati. Prekoravajući Isus pokazuje da je Gospodin. Prekoravajući Isusa Petar «uzima sebi pravo gospodara te želi spriječiti Isusa da ide u Jeruzalem». Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 110.

jektorom pokazuje svoju superiornost koja mu kao učitelju pripada. Nije Isus onaj koji se treba korigirati već Petar. Nije Isus onaj koji je izgubio orijentaciju s obzirom na volju Božju već je Petar onaj koji se usprotivio volji Božjoj koju Isus poznaje i naučava.

Petar je grdio Isusa želeći ga sačuvati od opasnosti. Međutim na taj je način sam upao u opasnost da prestane biti Isusov učenik. Sukladno opasnosti, Isus bira način na koji govori Petru ne bi li mu ukazao u što se upustio. Možemo dakle zaključiti da glagol ἐπιτιμάω s jedne strane naglašava ozbiljnost Petrove situacije, a s druge strane Isusov autoritet.

2.3.2. Sadržaj prijekora

Priekor koji Isus upućuje Petru sastoji se od zapovijedi Ὑπαγε ὀπίσω μου, naziva «sotono» i rečenice koja objašnjava razlog prijekora. U prijevodu Duda - Fućak čitamo: «Nosi se od mene, sotono, jer ti nije na pameti što je Božje, nego što je ljudsko!». Zapovijed navodimo u grčkom izvorniku zbog problematičnosti prijevoda kojim ćemo se sada pozabaviti.

Naredba Ὑπαγε ὀπίσω μου, sastoji se od glagola ὑπάγειν u imperativu prezenta i od priloga ὀπίσω, koji ispred osobne zamjenice ἐγώ u genitivu dobiva funkciju prijedloga. Glagol ὑπάγειν znači *napustiti nekoga, otići, ići nekamo*.³⁵ U Markovu evanđelju ovaj se glagol javlja 15 puta, od toga čak 12 puta u imperativu prezenta, odnoseći se međutim uvijek na nešto trenutno i konkretno. Isus je 11 puta onaj koji izgovara zapovijed ὑπαγε / ὑπάγετε: 6 puta kada otpušta bolesne nakon što ih je ozdravio (Mk 1,44; 2,11; 5,19.34; 7,29; 10,52), 4 puta kada šalje nekoga, uglavnom svoje učenike, nešto obaviti (Mk 6,38; 10,21; 11,12; 14,13) i jedanput kada prekorava Petra (Mk 8,33). Za razliku od svih ostalih mjesta u Mk 8,33 imperativ ὑπαγε ima negativnu konotaciju. Dok u drugim slučajevima tim izrazom Isus otpušta kući ili daje svojim učenicima neku zadaću, u Mk 8,33 imperativom ὑπαγε zapovijeda Petru da napusti mjesto i ulogu koji mu ne pripadaju, a koje je on uzevši svoga učitelja u

35 F. W. DANKER, ur., *A Greek-English Lexicon*, str. 1028.

stranu i prekoravajući ga uzurpirao. Dakle Isus naređuje Petru da se makne, da ode. Ali kamo?

Odgovor na ovo pitanje daje izraz ὀπίσω μου. Riječ ὀπίσω je prilog koji može biti i mjesni i vremenski, tj. znači i *iza* i *poslije*. Kad je u kombinaciji s genitivom, kao što je u Mk 8,33 slučaj, μου je genitiv od ἐγώ, onda ὀπίσω preuzima ulogu prijedloga. Dakle ὀπίσω μου, ovisno o kontekstu, može značiti ili *iza mene* ili *poslije mene*. Autori i rječnici slažu se da je u 8,33 prvo značenje, tj. *iza mene*, ono koje odgovara kontekstu.³⁶ Sukladno tome, prijevod naredbe Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, bio bi «Odlazi iza mene, sotonu!» ili «Idi iza mene, sotonu!». Budući da je čitav Isusov govor Petru okarakteriziran kao prijekor (ἐπιτιμάω), čemu bitno doprinosi i naziv «sotonu», smatramo da je prvi, oštrij prijevod prikladniji. Uostalom imperativ «Odlazi!» sadrži u sebi konotaciju da Petar treba ne samo ići iza Isusa nego i napustiti poziciju učitelja koja mu ne pripada.

Što u kontekstu Markova evanđelja znači biti, ili bolje rečeno hodati iza Isusa? Valja napomenuti da se prvi navještaj događa dok je Isus sa svojim učenicima na putu (usp. Mk 8,27). Priloška oznaka mjesta ὀπίσω μου / αὐτοῦ, tj. «iza mene / njega» pojavljuje se u Markovu evanđelju svega četiri puta i uvijek se odnosi na Isusa. Tabela ilustrira sve sintaktičke i semantičke podudarnosti koje povezuju ova četiri mjesta:

Mk 1,17	Δεῦτε ὀπίσω μου, - Hajdete za mnom ...
Mk 1,20	ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ - ... i otiđu za njim.
Mk 8,33	Ὑπαγε ὀπίσω μου - Odlazi iza mene...
Mk 8,34	εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν - Hoće li tko za mnom ...

Prva činjenica koju primjećujemo jest da se u sva četiri slučaja izraz ὀπίσω μου / αὐτοῦ odnosi na glagol kretanja, od kojih su dva u imperativu: δεῦτε – «hajdete» u Mk 1,17 i Ὑπαγε – «odlazi» u 8,33. Dakle nasličnije mjesto Mk 8,33 je Mk 1,17 gdje Isus zove Šimuna,

36 Usp. F. W. DANKER, ur., *A Greek-English Lexicon*, str. 716. Autori koji prevode zapovijed Ὑπάγε ὀπίσω μου kao «Idi od mene!» ili «Mići mi se s očiju!» također pretpostavljaju lokalni smisao priloške oznake ὀπίσω μου u Mk 8,33.

kasnije nazvanog Petar (usp. 3,16) i njegovog brata Andriju da pođu za njim, tj. da ga slijede kao učenici. Na temelju ovoga dopušteno je reći u najmanju ruku da zapovijed Ὑπαγε ὀπίσω μου podsjeća, upućuje na poziv prvih učenika.³⁷

Valja primijetiti dvije daljnje podudarnosti. Prije svega, kontekst redaka Mk 1,17; 1,20 i 8,34 očito je nasljedovanje Isusa. U Mk 1,17 izrazom «Hajdete za mnom...» (Δεῦτε ὀπίσω μου) Isus zove Šimuna i Andriju da ga slijede kao učenici. U Mk 1,20 rečenica «... i otiđu za njim» (ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ) opisuje pozitivan odgovor Jakova i Ivana na Isusov poziv. U 8,34 Isus poučava učenike i mnoštvo o uvjetima nasljedovanja: «Hoće li tko za mnom (εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν) neka se odrekne samoga sebe, neka uzme svoj križ i neka ide za mnom». U sva ova tri retka glagol kretanja preciziran izrazom ὀπίσω μου/αὐτοῦ označava nasljedovanje Isusa. Sintagma ὀπίσω μου/αὐτοῦ u sva tri slučaja označava da je učeniku mjesto za vrijeme nasljedovanja iza Isusa. Osobito je to jasno u 8,34 gdje ὀπίσω μου pobliže određuje glagol ἀκολουθεῖν – *nasljedovati*, koji kod Mk, kao i u drugim evanđeljima, predstavlja *terminus technicus* za nasljedovanje Isusa.³⁸ Teško je zamisliti da isti izraz u prethodnom retku ima različito značenje, osobito ako se ne zaboravi da se i ondje radi o glagolu kretanja (ὑπάγω – *otići, ići*).

Uzevši sve ovo u obzir možemo zaključiti da prijevod zapovijedi Ὑπαγε ὀπίσω μου ne može biti «odlazi od mene» već «odlazi iza mene», u smislu da Isus navedenim riječima naređuje Petru neka se makne s mjesta koje mu ne pripada i vrati se na svoje učeničko mjesto, tj. iza Isusa.³⁹ Drugim riječima, Isus zapovijeda Petru da se

37 J. P. HEIL, *The Gospel*, str. 181, zapovijed Ὑπαγε ὀπίσω μου u Mk 8,33 smatra jekom poziva na učeništvo u Mk 1,17 (Δεῦτε ὀπίσω μου). Slično misle svi autori navedeni u bilj 14.

38 Glagol ἀκολουθεῖν pojavljuje se u evanđeljima 79 puta. Čak je 65 puta objekt nasljedovanja Isus. U većini slučajeva (52 puta) ne radi se samo o fizičkom nasljedovanju karakterističnom za mnoštvo (12 puta) nego o odnosu učenika prema Isusu (52 puta). Kod Mk se glagol ἀκολουθεῖν pojavljuje 18 puta; 13 se puta radi o nasljedovanju Isusa. Kod Mk mnoštvo nasljeduje Isusa samo jedanput (Mk 5,24). U ostalih su 12 slučajeva subjekt glagola ἀκολουθεῖν učenici.

39 Usp. B. M. F. VAN IERSEL, *Marco*, str. 262. Autor precizira da se imperativ ὑπαγε odnosi na mjesto koje je Petar zauzeo u odnosu na Isusa, a priloška se oznaka mjesta ὀπίσω μου odnosi na mjesto koje Petru kao učeniku pripada i kamo se treba vratiti. Lujčić rastavlja glagol ὑπάγω na prijedlog ὑπό s akuzativom koji znači *ispod, dolje* i glagol ἄγω koji može značiti i *ići*. Priloška oznaka ὀπίσω μου znači pak *iza* Isusa. Autor predlaže da se zapovijed Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ prevede kao «Idi dolje, iza mene, sotonno...». Lujčić naglašava da je Petar, prekoravajući Isusa, ne samo stao ispred Isusa želeći mu nametnuti svoju ljudsku viziju mesijanstva nego se postavio i

vratu među učenike od kojih se odijelio i nastavi nasljedovanje koje je prekinuo.⁴⁰ Petrova reakcija na Isusov navještaj predstavlja dakle prekid nasljedovanja na koju Isus odgovara prijekorom koji u sebi sadrži, slobodno možemo reći, poziv na nasljedovanje.⁴¹ Ne radi se o nekom novom pozivu već o obnovi poziva upućenog Petru u 1,17.

2.3.3. Sotona

Kakvu ulogu ima naziv sotona kojim je ovom prilikom Isus počastio Petra? Treba napomenuti da Isus nikada nikoga drugog nije nazvao istim imenom. Tumači se slažu da naziv sotonu ne identificira Petra sa Sotonom već kvalificira njegovu reakciju na Isusov navještaj kao sotonsku.⁴²

Termin σατανᾶς dolazi kod Marka svega 6 puta. Na početku evanđelja Sotona iskušava Isusa u pustinji (Mk 1,13). Marko ne precizira o kakvim se napastima radilo. U 3,20-30 Isus s pismoznancima vodi raspravu o naravi moći kojom on izgoni zloduhe i tako pobjeđuje kraljevstvo Sotone. U objašnjenju parabole o sijaču Sotona je onaj koji pokušava uništiti Isusovo poslanje, odnoseći riječ o kraljevstvu koju on sije (4,15). Ukratko, Sotona je kod Marka predstavljen kao Isusov napasnik i neprijatelj. U skladu s ovime, nazivajući ga sotonom, Isus daje Petru do znanja da se stavio na stranu njegovog napasnika i neprijatelja.⁴³

---

iznad Isusa, jer je stavio sebe «na učiteljevo, a Isusa gurnuo na učeničko mjesto». Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 114-115. Lujčić je osamljen u ovakvom prijevodu. Najveći problem predstavlja njegov prijevod glagola ἰσχύω - *ići dole*. Autor ne navodi ni jedan primjer gdje bi ἰσχύω bio u upotrebi s takvim značenjem.

40 Za autore koji na ovaj način tumače Mk 8,33 vidi bilj. 14.

41 Mjesto je učenika iza Isusa u doslovnom smislu, budući da je Isus onaj koji ide ispred svojih učenika i vodi ih. U figurativnom smislu, biti iza Isusa znači priznavati njegov autoritet, slušati ga, imati povjerenja u njega, povjeriti mu svoj život. Promjena koju Isus traži od Petra nije samo fizička već prije svega duhovna. Petar je napustio mjesto učenika ne samo fizički. Na trenutak Petar se ponašao kao učitelj poučavajući Isusa što treba učiniti, osjećao se nadmoćnim u odnosu na Isusa, sumnjao je u njegovu sposobnost vođe. Zapovijed «Odlazi iza mene!» uključuje prije svega poziv da Petar promijeni svoj stav u odnosu na Isusa, tj. da mu ponovno bude učenikom.

42 Gundry interpretira naziv «sotonu» upućen Petru kao epitet koji jednostavno uspoređuje Petra sa Sotonom. Usp. R. H. GUNDRY, *Mark*, str. 433. Lujčić navodi «da postoji paralela između onoga što se pod sotonom podrazumijeva i onoga što Petar čini s obzirom na Isusa». Vidi B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 110. Slično C. A. EVANS, *Mark 8:27 - 16:20*, str. 19; F. CAMACHO ACOSTA, «Jesús», str. 196.

43 Usp. S. R. GARRETT, *The Temptations*, str. 76.

Nastojeći skrenuti Isusa s puta patnje i smrti Petar igra ulogu napasnika «čija je zadaća uvijek ista - udaljiti od volje Božje»,⁴⁴ tj. spriječiti Božji plan spasenja.⁴⁵ Petar međutim nije bio svjestan toga. On je jednostavno Isusa želio udaljiti od muke i smrti, tj. od onoga što je smatrao štetnim za njega i njegovo poslanje. Kao što objašnjava sam Isus u nastavku, Petar reagira na taj način jer misli onako kako obično misle ljudi kad se moraju suočiti s patnjom i smrću: nastoje ih izbjeći po svaku cijenu. Međutim na ovaj se način Petar opire razmišljanju na Božji način, tj. Božjoj volji. Razmišljajući na ljudski način Petar, koji je na temelju Isusovih snažnih riječi i djela u njemu prepoznao Krista, teško prihvaća ideju o Kristu patniku. Isus će u pouci o istinskom nasljedovanju koja slijedi u Mk 8,34-9,1 od svojih učenika tražiti da se odreknu samih sebe i da uzmu svoj križ, tj. da nasljedovanje Isusa stave ispred samoga života, koji gledajući ljudski predstavlja najveću vrijednost. Od Petra se dakle traži da ostavi vlastitu, ljudsku viziju Isusova mesijanstva i vlastitog učenitva i prihvati Isusovu viziju koja je u skladu s Božjom voljom. Dok je na početku svog učenitva ostavio mreže, svoju obitelj i rodno mjesto kako bi mogao nasljedovati Isusa tijekom njegova djelovanja u Galileji, sada je pozvan prihvatiti još ozbiljnije uvjete kako bi mogao nasljedovati Isusa i u njegovoj sudbini.

Petrovo ljudsko razmišljanje u 8,33 postaje sotonsko jer se protivi Božjoj volji.⁴⁶ Svojom pobunom protiv Isusove riječi Petar se stavlja na stranu Sotone⁴⁷ ne samo kao Isusova napasnika već i kao njegovog neprijatelja koji odnosi riječ kraljevstva koju Isus sije (4,15). Petar nesvjesno pomaže Sotoni koji ne želi da Isusov navještaj nađe plodno tlo u srcima učenika. Ironija je u tome što je Petar uvjeren kako djeluje u interesu Isusova poslanja. Zbog Petrove sljepoće Isus je prisiljen upotrijebiti snažan govor i ozbiljan ton. Naziv

44 K. STOCK, *Marco*, str. 160.

45 Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 110.

46 Usp. J. R. EDWARDS, *The Gospel according to Mark*, str. 355: «Razmišljati po ljudsku kad je ljudsko razmišljanje u sukobu s Božjim razmišljanjem znači ne biti više Isusov učenik nego Sotonin.»

47 Glagol φρονεῖν koji Duda-Fučak prevode s «imati na pameti» znači u biti *misliti*, ali u ovom slučaju ne toliko u intelektualnom smislu koliko u smislu *staviti se na nečiju stranu*. Usp. F. W. DANKER, ur., *A Greek-English Lexicon*, str. 1065-1066; R. PESCH, *Il vangelo di Marco*, svezak II., str. 93.

sotona i objašnjenje koje slijedi trebali su otvoriti oči Petru shvatiti što čini i pomoći mu učiniti korak unatrag, tj. vratiti se među učenike. Premda je Isusov navještaj teško shvatljiv i prihvatljiv, Petar je pozvan suočiti se s njime kao učenik, tj. odričući se vlastite ljudske pozicije i s povjerenjem prihvatiti Isusovu poziciju koja odgovara onoj Božjoj.

3. Poziv ili odbacivanje napasnika

Neki autori, kao i neki prijevodi, među kojima i hrvatski, interpretiraju Isusov prijekor Petru isključivo kao udaljavanje napasnika ili, u najbolju ruku, kao zapovijed da prestane s napastovanjem.⁴⁸ Prema njima naziv sotona ima odlučujuću važnost i kao obveznu nameće interpretaciju prijekora u svjetlu napastovanja Isusa u pustinji koje Marko sažima u retku 1,13, a Matej i Luka opširnije opisuju (usp. Mt 4,1-11; Lk 4,1-13).⁴⁹ Petrova bi reakcija za Isusa predstavljala čistu napast. Sotona preko Petra želi skrenuti Isusa s njegovog puta prema muci i smrti.

Argument u prilog takvom tumačenju bila bi činjenica da u nekim grčkim rukopisima umjesto originalnog izraza kojim Isus tjera sotonu Ὑπαγε, Σατανᾶ - «Odlazi, Sotono!» u Mt 4,10 nalazimo varijantu Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, tj. identičnu frazu kojom Isus u Mk 8,33 prekorava Petra.⁵⁰ Na temelju ove pogrješke prepisivača zaključuje se da su obje rečenice: Ὑπαγε, Σατανᾶ i Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, za prepisivača iz VI. stoljeća imale isto značenje tjaranja sotone. Ako je tomu tako, onda i Mk 8,33 mora biti shvaćen kao odbacivanje napasnika. Još je veći argument u prilog ovom tumačenju činjenica da su na takav način Isusov prijekor Petru shvaćali neki crkveni oci kao sv. Justin, sv. Atanazije, sv. Ivan Damašćanski i sv. Ivan Zlatousti.⁵¹ Prema njima Isus se osjeća ugroženim od Petra koji ga napastuje. Kako bi izbjegao napast, udaljuje Petra od sebe.

48 Vidi bilj. 11 i 12.

49 J. A. BROOKS, *Mark*, str. 136, izričito kaže da naziv «sotono» isključuje mogućnost da se ovdje radi o pozivu na nasljedovanje.

50 Usp. NESTLE - ALAND, ur., *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart, 1995²⁷, str. 7.

51 Usp. P. LAMARCHE, *Évangile de Marc*, str. 210; T. WIARDA, *Peter*, str. 76-77.

Naziv «sotono» i oštar ton potvrđivale bi Isusovu beskompromisnost u susretu s napašću.

Za pobijanje argumenta da su fraze ὑπάγε, σατανᾶ, e ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, u otačko vrijeme nužno imale isto značenje dovoljno je pročitati Origenov komentar na redak Mt 16,23 koji je paralelan s Mk 8,33 i sadrži problematičan izraz ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ. Origen odmah uočava da u zapovijedi kojom Isus tjera Sotonu u Mt 4,10 nedostaje priloška oznaka mjesta ὀπίσω μου. Jasno razlikuje njezin smisao od prijekora koji Isus u Mt 16,23 upućuje Petru.

«Usporedio bih međutim činjenicu da je Isus rekao Petru: *Idi iza mene, Sotono*, s onim što je rekao đavlu koji obećavaše *Sve ću ti to dati ako mi se ničice pokloniš* (27): *Odlazi, Sotono*, bez dodatka: *iza mene*. Stajati iza Isusa je dobra stvar, i zato kaže: *Hajdete za mnom, i učinit ću vas ribarima ljudi*. Iste vrste su i riječi: *Tko ne uzme svoga križa i ne pođe za mnom, nije mene dostojan*».⁵²

Prema Origenu dakle prijekor ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, dozi-va u pamet nasljedovanje. Biti iza Isusa nešto je pozitivno. Origen naglašava da Isus upućuje Petru navedeni prijekor upravo zbog toga što je ovaj prekinuo nasljedovanje:

«Odobravajući njegovu namjeru, ali kudeći njegovo neznanje, zbog njegove namjere koja je bila ispravna, kaže mu: *Idi iza mene*, kao da bi govorio nekome tko je zbog svojega neznanja i zbog svog pogrešnog govora prestao slijediti Isusa».⁵³

Ove Origenove riječi jasno sugeriraju da cilj Isusova prijekora nije bio udaljiti Petra već vratiti ga tamo gdje je bio prije svog nesretnog interventa.⁵⁴ Dakle ne može se tvrditi da su u otačko vrijeme rečenice ὑπάγε, σατανᾶ (Mt 4,10) i ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ (Mt 16,23; Mk 8,33) imale nužno isto značenje. Bilo bi puno ispravnije reći da je onda, kao i danas, postojala struja koja je Isusov prijekor Petru u Mt 16,23 i Mk 8,33 interpretirala u svijetlu Mt 4,10 gdje Isus

52 ORIGENE, *Commento al vangelo di Matteo*, knjige X.-XII., Collana di testi patristici, Roma, 1998., svezak I., br. 12.22, str. 321-322.

53 ORIGENE, *Commento al vangelo di Matteo*, svezak I., br. 12.21, str. 320.

54 Gundry smatra da bi Isus, ukoliko je zaista htio od sebe udaljiti Petra, rekao ne ὑπάγε ὀπίσω μου, σατανᾶ već ὑπάγε εἰς τὰ ὀπίσω, σατανᾶ (usp. Iv 6,66; 18,6; 20,14). Usp. R. H. GUNDRY, *Mark*, str. 451.

tjera od sebe napasnika. Rezultat su toga i rukopisi koji pokušavaju uskladiti Mt 4,10 i Mt 16,23.⁵⁵ Origen međutim jasno razlikuje smisao ovih dviju različitih rečenica unutar Matejeva evanđelja. Još je manja vjerojatnost da dvije različite rečenice uzete iz dva različita evanđelja (Mt 4,10 i Mk 8,33) imaju isto značenje.

Prigovor da naziv sotona gubi svoj smisao ako se Isusov prijekor Petru shvati kao poziv na nasljedovanje ne stoji. Termin *sotona* u Mk 8,33 ne gubi u ovoj interpretaciji ništa od svoje ozbiljnosti. On je potreban da bi Petar shvatio što radi i što prije se vratio na mjesto učenika.⁵⁶ Oštar ton kojim Isus odgovara Petru ne reflektira toliko napast s kojom se Isus mora suočiti već prije ozbiljnost situacije u kojoj se nalazi Petar. Isus reagira autoritetom kojim drugdje izganja zloduhu ne toliko da bi se obranio od napasti, koliko da bi vratio Petra. Naime, iako Petar u Mk 8,32 igra ulogu napasnika, malo je vjerojatno da Isus, koji je na početku perikope predstavljen kao onaj koji naučava s vlašću i naviješta potpuno otvoreno svoju sudbinu, može biti ugrožen od Petra.⁵⁷ Ton kojim Isus govori i rječnik koji upotrebljava imaju cilj prije svega vratiti Petra na njegovo mjesto, tj. u funkciji su poziva na nasljedovanje.

55 Usp. B. M. METZGER, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart, 1994², str. 10.

56 Usp. R. H. GUNDRY, *Mark*, str. 451: «Isus naziva Petra sotonom, ali samo zato da bi se Petar vratio na mjesto gdje ga više neće morati zvati sotonom...». Prema Lujiću Isus «šokom» osvještava Petra i dovodi u pravu poziciju. Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 115.

57 Usp. B. LUJIĆ, «Značenje jezičnog i teološkog konteksta», str. 115. Autor naglašava da Isus, premda je išao u Jeruzalem podnijeti muku, smrt i uskrsnuće, «ni u kojem slučaju nije bio 'slab'».

Riassunto

Il rimprovero di Gesù a Pietro in Mc 8,33 Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ ha avuto diverse traduzioni e interpretazioni sia nel passato che oggi. Eppure le traduzioni e gli autori moderni interpretano sempre più raramente il comando di Gesù a Pietro come un puro rigetto del tentatore, e sempre più spesso come una rimessa al posto di discepolo che Pietro aveva lasciato rimproverando Gesù. Una parte degli esegeti vede nel rimprovero di Gesù a Pietro addirittura una rinnovata chiamata alla sequela. Nell'articolo viene argomentato a favore di questa posizione tramite l'analisi semantica dell'espressione Ὑπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ nel suo contesto immediato. Infine viene proposta una nuova traduzione croata che corrisponde a quella della CEI (1997): «Va' dietro a me, satana!».

Parole chiave: Pietro, sequela, discepolato, Vangelo di Marco, chiamata, tentatore, satana, traduzione.